

Σερμπέτια σερβιρισμένα σε έργα τέχνης

Η καθημερινή ζωή σε Ελλάδα και Τουρκία τον 19ο αιώνα αποτυπωμένη σε 110 δίσκους στην έκθεση του Μουσείου Μπενάκη

Της **ΓΙΩΤΑΣ ΣΥΚΚΑ**

Έχουν έντονα χρώματα. Κόκκινο, μπλε, φούξια, σμαραγδί. Οι απεικονίσεις τους είτε δείχνουν ευημερία είτε υμνούν τη γυναικεία ομορφιά μέσα από αισθησιακές καλλονές, τα τοπία, την Ανατολή και την τεχνολογική εξέλιξη της εποχής. Τους δίσκους σερβιρισματος συνήθως τους συναντάμε σε σκοτισμένα οικογενειακά μπουλά, απομεινάρια από τα σερβίτσια της μαμάς και γλυκιά ανάμνηση από το τρατάρισμα της γιαγιάς. Λαμπερά στολίδια των σπιτιών που πάντρευαν στις μικρές επιφάνειές τους τη γόησσα Δύση με την ξελογιάστρα Ανατολή. Ζωγραφισμένοι δίσκοι του 19ου αι. από την Ελλάδα και την Τουρκία μοιάζουν να κρύβουν μυστικά και ιστορίες μαζί με την τελετουργία της φιλοξενίας. Τώρα που πολλά ζαχαροπλαστέια έχουν κεσάτσια γιατί ξεχνούν να κατεβάσουν τις αδικαιολόγητες τιμές, κι ένα μέρος του καταναλωτικού κοινού επιστρέφει στο γλυκό του κουταλιού και στον μερακλίδικο καφέ, είναι ευκαιρία να θυμηθούμε και την ξε-

το αισθητικό πρότυπο της εποχής, κ.ά., μάς προετοιμάζει η κ. Ξένια Πολίτου, υπεύθυνη της λαογραφικής συλλογής του μουσείου. Ανάμεσά τους και πορτρέτα, νεκρές φύσεις, φρούτα και ονειρικές σκηνές. «Ισάριθμα διακοσμητικά και χρηστικά αντικείμενα όπως φλιτζανάκια, γλυκοδοχεία, πορσελάνινα πιάτα, ποτηράκια, ναργιλέδες, γυάλινα σκεύη beykoz, ταμπακοθήκες, ακόμη και ρούχα πλαισιώνουν την έκθεση με στόχο να ζωντανέψουν την εποχή».

Είναι φανερό, η έκθεση θα συγκινήσει περισσότερο το γυναικείο κοινό. Τα αντικείμενα αυτά «αδημοσίευτα και ανεπαρκώς μελετημένα», ήταν μέρος της καθημερινής ζωής στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και το νεοσύστατο ελληνικό βασίλειο και αποτελούν τεκμήρια της σύνθετης κοινωνικής και πολιτιστικής ιστορίας της εποχής τους. «Μια εποχή κατά την οποία η Οθωμανική Αυτοκρατορία, αυτό το κωνευτήρι πολιτισμών, αγωνιζόταν να ισορροπήσει μεταξύ παράδοσης και νεωτερικότητας: μια εποχή που είδε τη γένεση του εθνικισμού στα Βαλκάνια: που σηματοδεύτηκε από βαθιές κοινωνικοπολιτικές αλλαγές που είδε τη γέννηση των διασημοτήτων, την έκρηξη της εκβιομηχάνισης και την παρακμή του χειροποίητου, πριν από τη λαίλαπα της μαζικής παραγωγής: και όλα αυτά είναι ευδιάκριτα στην εικονογραφία των δίσκων και στις τεχνικές κατασκευής τους» σημειώνουν οι επιμελήτριες της έκθεσης. «Η έκθεση κρύβει πίσω της πολλή δουλειά» λέει η κ. Πολίτου, τονίζοντας ότι είναι μια πρόταση της ιστορικού τέχνης Φλάβια Νέτσι - Γιαζιτζόγλου που είχε την ευθύνη και για την έκθεση με τα εργαλεία όταν ξεκίνησε τη λειτουργία του το Μπενάκη στην οδό Πειραιώς. Λαϊκά τέχνη; Δεν είναι ακριβώς έτσι. «Ο όρος δεν είναι απόλυτα ακριβής. Ούτε όμως όπως περιγράφονται στην Τουρκία: pulad tersi (κυριολεκτικά "δίσκοι από ατσάλι")». «Μία ακόμη παρανόηση» υπογραμμίζουν στα κείμενά τους οι υπεύθυνες της διοργάνωσης. «Με τα έντονα τους χρώματα και τα ζωηρά τους σχέδια, τα μεταλλικά αυτά αντικείμενα εμφανίζονται, αντίθετα, τόσο σύνθετα

Δίσκος με τον βασιλιά Οθωνα και τη βασίλισσα Αμαλία, βασιαιμένος σε λιθογραφίες του G. N. Renner, 1835 - 1862, για την ελληνική αγορά. Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Αθήνα.

όσο δημοφιλή ήταν κάποτε σε αυτή τη γεωγραφική περιοχή: την Οθωμανική Αυτοκρατορία και το νεοσύστατο ελληνικό βασίλειο. Αντικείμενα αγαπημένα από τους συλλέκτες ή κειμήλια που περνούν από το ένα προικοσέντοικο στο επόμενο, μερικές φορές για τόσα χρόνια που η αρχική ιδιοκτήτριά τους έχει από καιρό ξεχαστεί, σήμερα βρίσκονται σε ιδιωτικές συλλογές και μουσεία στην Αθήνα και την Κωνσταντινούπολη, σε αναπαλαιωμένα σπίτια στη Μυτιλήνη, τη Σύρο, τη Μύκονο, τις Σπέτσες, την Υδρα και την Κέρκυρα, αλλά και στην Καστοριά ή το Λεωνίδιο, σε παλαιοπωλεία στη Σμύρνη

και το Αϊβαλί». Μέσα σε επτά ενότητες αρχίζει το ταξίδι: από το εργαστήριο στο εργοστάσιο, ελληνική και οθωμανική αγορά, εστεμμένοι και διασημοί, εξιδανικευμένες γυναικείες μορφές, αστικά τοπία, νεωτερικότητα και εξευρωπαϊσμός, γείσεις και αρώματα Ανατολής. «Καθρεφτίζουν μια εποχή που αρχίζει και είναι πιο σύγχρονη απ' ό,τι φανταζόμαστε. Τα νέα ταξιδεύουν γρήγορα κι ακόμη και το εξώφυλλο μιας εφημερίδας μπορεί να αποτυπωθεί σε ένα δίσκο με μηχανικό τρόπο. Το κομμάτι της φιλοξενίας το φανερώνουν περισσότερο τα αντικείμενα που πλαισιώνουν τον δίσκο,

τα οποία μπορεί να είναι γυαλιά, ο ναργιλέ, το δοχείο που μπαίνει το ροδόνηρο, τα κουταλάκια από το γλυκό του κουταλιού» μας λέει η κ. Μυρτώ Χατζάκη, εξηγώντας ότι εστιάζουν κυρίως στο τελετουργικό μέρος. Φανερώνουν όμως και ποιος είναι ο επισκέπτης και ποια η περιποίηση. Αν είναι ανώτερος από τον οικοδεσπότη, απολάμβανε τον καφέ, το ροδόνηρο (ραντίζονταν το κεφάλι και τα χέρια του επισκέπτη) και τον ναργιλέ, ενώ αν είναι πληβείος μόνο τον καφέ. Υπάρχει επίσης η ματιά των Δυτικών και πώς καταγράφουν τα έθιμα της Ανατολής, όπως κάποια σχόλια Βρετανών περιηγητών που

λιγώνονται από το πολύ σιρόπι της.

Οι επιμελήτριες ξεκινούν από το 1730 όταν ιδρύθηκε το εργοστάσιο Pontypridd Japan Works στη Βρετανία, συνεχίζουν με το Γουλβερχάμπτον που αναδείχθηκε σε κέντρο για την παραγωγή επικασιτωμένων λακαριστών αντικειμένων, δείχνοντας παράλληλα τι συνέβαινε στη Γαλλία, τη Γερμανία μέχρι τη Ρωσία. Από τον 19ο αιώνα έργα που έως τότε δημιουργούνταν στο εργαστήριο του ζωγράφου μπορούσαν πλέον να παραχθούν στα εργοστάσια, από όπου και προέρχονταν πολλά λακαριστά αντικείμενα αλλά και καλοδουλεμένα «έργα τέχνης».

Οι απεικονίσεις τους σε έντονα χρώματα υμνούν τη γυναικεία ομορφιά μέσα από αισθησιακές καλλονές, και δείχνουν την ευημερία μέσα από τα τοπία και την τεχνολογία της εποχής.

κασμένη τέχνη του σερβιρισματος. «Η τέχνη της φιλοξενίας. Ζωγραφισμένοι δίσκοι του 19ου αιώνα από την Ελλάδα και την Τουρκία», που οφείλει τη γοητεία της στην επιστημονική έρευνα, την οργανωτική φροντίδα και κυρίως το μεράκι της Φλάβια Νέτσι - Γιαζιτζόγλου και της Μυρτώ Χατζάκη, είναι μία από τις καινούργιες εκθέσεις του Μουσείου Μπενάκη που εγκαινιάζεται στις 23 του μηνός στο κτίριο της οδού Κουμπάρη 1.

Εδώ οι 110 δίσκοι απεικονίζουν αστικά τοπία όπως η Σμύρνη, η Κωνσταντινούπολη και διάφορες ευρωπαϊκές πόλεις, τεχνολογικές εξελίξεις,

Ο Οθωνας και η Σίσσυ της Αυστρίας

Από τους πρώτους δίσκους που έφτασαν στο νεοσύστατο βασίλειο της Ελλάδας είναι εκείνοι με τις φιλελληνικές παραστάσεις και τις προσωπογραφίες του Οθωνα και της Αμαλίας.

«Τα δύο θέματα είναι περιέργως αλληλένδετα. Καθώς το φιλελληνικό πνεύμα συνέπαιρνε την Ευρώπη, ο πατέρας του Οθωνα, βασιλιάς Λουδοβίκος Α΄, συνέβαλε στην εδραίωση του φιλελληνισμού στο Μόναχο, υποστηρίζοντας τον ελληνικό απελευθερωτικό αγώνα.

Όταν ο νεαρός Οθων και η Αυλή του εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα, είναι πολύ πιθανό να έφεραν μαζί τους τα εξαιρετικά προϊόντα των τεχνιτών της λάκας από το Μπράουνσβαϊγκ, διακοσμημένα με παραστάσεις πρωισμού από τον ελληνικό αγώνα για την ελευθερία ή σκηνές ποιητικού λυρισμού, που αναπαριστούν εραστές με ελληνική ενδυμασία σε ανατολικό φόντο».

Την ίδια στιγμή στην πρώτη κατοικία του βασιλικού ζεύγους βρίσκονταν μεταλλικοί δίσκοι με τα βασιλικά πορτρέτα. «Η απεικόνιση του ζεύγους με μια ρομαντική εκδοχή ελληνικής τοπικής φορεσιάς έγινε το σήμα κατατεθέν τους στην εικονογραφία της εποχής».

Δίσκος με γυναίκα με τουρμπάνι και κόκκινο παπαγάλο - Μέσα 19ου αιώνα, για την ελληνική και την οθωμανική αγορά, Συλλογή Ελευθεριάδη.

Όταν ο βασιλιάς εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα, είναι πιθανό να έφερε μαζί του τα εξαιρετικά προϊόντα των τεχνιτών από το Μπράουνσβαϊγκ.

Από τα πιο αγαπητά πορτρέτα η εικονογράφηση των δίσκων με τους εστεμμένους, όπως η όμορφη Σίσσυ της Αυστρίας, που έφτασε στην Κέρκυρα, αλλά και οι πριμαντόνες (ανάμεσά τους η Σουηδή υψίφωνος Jenny Lind) ακόμη και οι πολιτικοί στασιαστές και επαναστάτες.

«Χαρακτηριστική φιγούρα αποτελεί η Anita Garibaldi, γυναίκα που κατέκτησε εμβληματική θέση ενσαρκώνοντας το ριζοσπαστικό πνεύμα των καιρών ως σύζυγος του ήρωα του ιταλικού πολέμου της ανε-

ξαρτησίας Giuseppe Garibaldi, ο οποίος χαρακτηρίστηκε από τους ιστορικούς ως «η πρώτη διεθνής διασημότητα των Μέσων Ενημέρωσης».

Η διαφημιστική αφίσα μιας θεατρικής παράστασης ή όπερας αναπαράγονταν συχνά στην επιφάνεια ενός δίσκου κυρίως, τα αισθητικά πρότυπα της εποχής.

Καλλονές σε πόζες μελαγχολικές, εξιδανικευμένες γυναικείες μορφές με μετάξια και δαντέλες κι έναν ευρωπαϊκό αέρα.

Η Πόλη, το Μπλε Τζαμί, η Αγία Σοφία, ο Ιππόδρομος, επίσης προβάλλονταν στις ζωγραφισμένες επιφάνειες, όπως η νέα γέφυρα του Γαλατά, οι αλλαγές στο αστικό τοπίο και οι δυτικές επιρροές.

Οι δίσκοι δεν θυμίζουν τα μπακίρια αλλά παινεύονται για τα μπουλόνια στις λαβές, τις σύγχρονες τεχνικές ακόμη και τις ευρωπαϊκές απεικονίσεις, όπως ο πύργος του Αίφελ.

Ευκαιρία για μια βόλτα στο μουσείο Μπενάκη με τη μαμά, τη γιαγιά, γιατί όχι και την κόρη; Να δούμε τι πέρασε από τη μια γενιά στην άλλη πάνω στους δίσκους που κάποτε κουβαλούσαν πορσελάνινα φλιτζάνια, σερμπέτια και ποτήρια με δροσερό νερό.